

DOI 10.51558/2490-3647.2026.11.1.807

UDK 159.922.7

Primljeno: 25. 10. 2025.

Pregledni rad

Review paper

**Sanja Živanović, Slađana Čalasan, Bojana Vuković,
Andrijana Bakoč, Ana Madžar Čančar, Jelena Mićević**

FENOMEN EKRANIZACIJE I RANI RAZVOJ DJETETA: SAVREMENI IZAZOVI I ISTRAŽIVAČKI UVIDI¹

Savremeno doba obilježeno je intenzivnom digitalizacijom svakodnevnice, što je rezultiralo sve ranijim i učestalijim korišćenjem ekrana među djecom. S obzirom na potencijalan i vrlo izvjestan uticaj digitalnih medija na cjelokupan razvoj djeteta, fenomen ekranizacije postao je predmet velikog broja naučnih istraživanja, inostranih i domaćih. Cilj ovog rada jeste da se pregledom i analizom dostupne literature čitaocima pruži uvid u savremena saznanja o fenomenu ekranizacije. Kroz prvi dio rada razmatrana je društvena uslovljenost vaspitanja, ekranizacija kao višedimezionalan fenomen i ekranizacija u svjetlu razvojnih i drugih teorija. Analiza relevantnih istraživačkih studija, kao drugi dio rada, konkretizuje ishode koje ekranizacija ostvaruje u različitim oblastima dječijeg razvoja. Na osnovu ovih ishoda sintetizovane su i pedagoške implikacije neophodne svim stručnjacima koji se bave vaspitno-obrazovnim radom s djecom različitog uzrasta.

Ključne riječi: ekranizacija; digitalni mediji; vaspitanje; društvena uslovljenost; dječiji razvoj

¹ Rad je proistekao iz projekta pod nazivom „Ispitivanje fenomena ekranizacije i njegovog uticaja na rani rast i razvoj djece“ (br. 19.032/961-85/23), koji je sufinansiran od strane Ministarstva za naučnotehnoški razvoj i visoko obrazovanje Republike Srpske i Medicinskog fakulteta Foča, Univerziteta u Istočnom Sarajevu.

UVOD

Vaspitanje se u teoriji i praksi tumači kao razvojna kategorija koja ima dinamičan i društveno uslovljen karakter. Ono nikada nije izolovan proces, već odražava kulturni, tehnološki i istorijski kontekst u kojem se dijete razvija. Stoga je društvena uslovljenost vaspitanja jedna od njegovih osnovnih karakteristika (Mikanović 2017). Promjene u društvu, posebno one uslovljene digitalizacijom i tehnološkim napretkom, utiču na vaspitno-obrazovni proces djece. U tom kontekstu javlja se i fenomen ekranizacije, koji sve više obilježava rano djetinjstvo ali i ostale razvojne periode. Međutim, rani uzrast ostavlja neizbrisiv pečat na razvoj individue, uticaji u ovom periodu su trajni i teško promjenljivi na starijem uzrastu. Stoga vaspitanju u ranom uzrastu treba prići pravovremeno, intencionalno i organizovano (Živanović i sar. 2024). Sa druge strane, u skladu sa društvenom uslovljenošću javljaju se ekrani kao mediji preko kojih djeca uče i komuniciraju, te postaju važan faktor u njihovom kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. Fenomen ekranizacije uslovljen je kompleksnim društvenim procesima koji proizilaze iz savremenog načina života i tehnološkog razvoja. Ekrani sve više prožimaju svaki aspekt života djece, na svim uzrastima (Muppalla et al. 2023). Period pandemije COVID-19 dodatno je ubrzao ovaj trend, usljed preduzimanja različitih mjera koje su rezultirale socijalnim distanciranjem i povećanjem ukupnog vremena provedenog ispred ekrana (Nagata et al. 2020). Porast naučne produkcije na temu upotrebe ekrana u periodu pandemije COVID-19 kao i drugi nalazi istraživanja, takođe korespondiraju sa navodima da je pandemija predstavljala svojevrsan katalizator u smjeru porasta upotrebe ekrana u različitim segmentima društva, uključujući porodični i dječiji kontekst (Choi et al. 2023; Vuković i sar. 2023). Stoga je neophodno razmotriti kako se fenomen ekranizacije pojavljuje u savremenom kontekstu vaspitanja i razvoja djece. Takođe, veoma ga je važno razumjeti u kontekstu relevantnih razvojnih teorija, uz osvrt na dosadašnja istraživanja koja ukazuju na njegove brojne implikacije.

EKRANIZACIJA KAO VIŠEDIMENZIONALAN FENOMEN

Društvena uslovljenost predstavlja determinantu koja je uticala na promjenu u izloženosti ekranima. Izloženosti televiziji i računarima, posljednjih godina pridružila se i izloženost pametnim telefonima i tehnologiji ekrana osjetljivih na dodir. Ovaj vid tehnologije je lakši za korišćenje, čak i djeci ranog uzrasta kojoj nedostaju određene vještine (Massaroni 2023). Pojedini autori ističu da generacije rođene nakon 1995.

godine ne mogu zamisliti život bez tehnologije, koristeći termin iGen generacije (digitalni domoroci koji su uvijek povezani) (Livingstone 2017).

Vrijeme pred ekranom (eng. screen time) predstavlja količinu vremena koju osoba provodi koristeći elektronske uređaje, kao što su televizori, pametni telefoni, tableti ili računari (Barber et al. 2017; Qi et al. 2023). Priftis i Panajotakos (Priftis & Panagiotakos 2023) ekranizaciju definišu kao vrijeme provedeno u aktivnostima zasnovanim na ekranima, ne razlikujući da li su aktivnosti pasivne (gledanje) ili interaktivne (igre, aplikacije). Sa druge strane, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO 2019) vrijeme pred ekranom definiše kao vrijeme provedeno u pasivnom gledanju sadržaja na ekranu, što ne obuhvata aktivne igre na ekranu, fizičku aktivnost ili kretanje. Američka akademija pedijatara (Hill et al. 2016) i Svjetska zdravstvena organizacija (WHO 2019) dali su preporuke da djeca do navršene dvije godine života uopšte ne provode vrijeme pred ekranom, a da djeca uzrasta od dvije do pet godina ne provode ispred ekrana više od jednog sata dnevno.

Ekranizam u ranom djetinjstvu može se posmatrati kroz više međusobno povezanih dimenzija koje odražavaju različite načine na koje dijete stupa u kontakt sa digitalnim medijima. Te dimenzije obuhvataju obrazovni, zabavni, socijalni i rizični aspekt, koji zajedno pokazuju složenost i dvostruku prirodu uticaja ekrana na dječiji razvoj. U vezi sa navedenim, pojedini autori preispituju tradicionalni pojam *screen-time* (vrijeme provedeno pred ekranom), ističući da je previše pojednostavljen i nedovoljan da objasni složene načine na koje djeca i porodice koriste digitalne medije (Livingstone & Blum-Ross 2018). Takvim pristupom fokus nije usmjeren samo na količinu vremena pred ekranima već i na sadržaj, kontekst, svrhu, pozitivne i negativne efekte ekranizacije. Sve navedeno govori u prilog činjenici koliko je fenomen ekranizacije složen i inovativan, ali i još uvijek nedovoljno istražen.

Obrazovna dimenzija ekranizma odnosi se na potencijale koje digitalni mediji imaju u podsticanju učenja, kognitivnog razvoja i jezičkih kompetencija. Kvalitetni obrazovni sadržaji mogu podsticati radoznalost, razvijati perceptivne i jezičke sposobnosti i pružati interaktivne mogućnosti za učenje. Međutim, efekat zavisi od uzrasta djeteta, sadržaja koji se prati i prisustva odraslih koji medijaciju čine smisljenom i podsticajnom. Pojedini autori ističu da većina djece odrasta u porodicama sa lakim pristupom većem broju različitih ekrana, kao i da je to postala svjetska preokupacija (Fitzpatrick et al. 2023; Hadders-Algra 2019), koju je neophodno najprije adekvatno razumjeti, a tek potom pristupiti korištenju. Isti autori obrazovnu dimenziju ekranizacije posmatraju kroz dvije kategorije, upotrebljavajući termine nasilna ili nenasilna (obrazovna) ekranizacija.

Zabavna dimenzija obuhvata funkciju ekrana kao izvora zabave, opuštanja i rekreacije. U ranom djetinjstvu digitalni sadržaji često imaju snažan emotivan i motivacioni efekat, jer kombinuju muziku, boje, pokret i naraciju. Ipak, prekomjerno oslanjanje na medijsku zabavu može smanjiti interes za simboličku igru i spontanu maštovitost, što je ključno za rani uzrast. Stoga se javlja potreba za balansiranim pristupom koji podrazumijeva očuvanje vrijednosti tradicionalne igre u svijetu koji je sve više digitalizovan. Stvaralačka djelatnost mašte direktno zavisi od bogatstva i raznovrsnosti ranijeg iskustva djeteta, zato što to iskustvo predstavlja materijal iz kojeg se stvaraju novi proizvodi fantazije (Stankov i Jovanović 2018). Ako je svakodnevno iskustvo djeteta svedeno na provođenje velikog dijela vremena pred ekranima, to implicira da će i simbolička igra biti redukovana. Pretjerana upotreba ekrana može umanjiti prisutnost unutrašnjeg mentalnog plana reprezentacije, karakterističnog za simboličku igru.

Socijalna dimenzija ekranizma ogleda se u tome da mediji postaju prostor u kojem dijete posredno uči socijalne norme, uloge i obrasce ponašanja. Ekranu mogu olakšati komunikaciju i povezivanje (npr. video pozivi sa članovima porodice), ali mogu i ograničiti razvoj neposredne komunikacije i socijalizacije. Takođe mogu ometati sposobnost tumačenja emocija, podsticati agresivno ponašanje, štetiti psihološkom zdravlju djeteta uopšte (Muppalla et al. 2023), te redukovati interakciju licem u lice, neophodnu za razvoj empatije i socijalnih vještina.

Rizična dimenzija predstavlja drugu stranu fenomena ekranizacije i odnosi se na moguće negativne posljedice prekomjerne ili nekontrolisane upotrebe ekrana. Rizična dimenzija zapravo objedinjuje sve dimenzije, sa naglaskom na negativne posljedice. Tu spadaju poremećaji pažnje, problemi sa spavanjem, smanjena fizička aktivnost, kao i uopšte integrisan rizik od izlaganja neprimjerenim sadržajima plasiranih putem digitalnih medija. Stoga je od izuzetne važnosti medijsko opismenjavanje i savjetovanje roditelja, te razvijanje navika umjerenog i kritičkog korišćenja medija od najranijeg uzrasta djeteta.

Posmatrane u sintezi, ove dimenzije pokazuju da ekranizam u ranom djetinjstvu nije jednoznačan fenomen, već polje u kojem se prožimaju obrazovni potencijali i razvojni rizici, što zahtijeva promišljen pristup i aktivno učešće odraslih u digitalnom okruženju djeteta, a sve u skladu sa preporukama i savjetima stručnog kadra. To se posebno odnosi na preporučene smjernice od strane WHO, ali i savjetodavni rad logopeda i specijalnih edukatora i rehabilitatora. Svjedoci smo porasta broja djece sa poteškoćama u govorno-jezičkom razvoju i komunikaciji koje zahtijevaju intervenciju logopeda, kao i djece koja, usljed prekomjerne upotrebe ekrana, pokazuju

usporen razvoj pažnje ili socijalnih vještina i koja često zahtijevaju defektološki tretman. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine je 2025. godine objavila zvaničan izvještaj u kojem se navode zabrinjavajući podaci o upotrebi digitalnih medija od strane odraslih osoba (Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina 2025). Analitička platforma SAD pokazuje da prosječan Amerikanac provodi u prosjeku sedam sati pred ekranima (Alarming Average Screen Time Statistics 2025). Može se hipotetisati da se navedena dostupnost i upotreba ekrana, indirektno i direktno prenosi i na djecu ranog uzrasta, čiji razvoj zahtijeva adekvatnu stimulaciju u mreži cjelovitog razvoja, a koja se ne može zamijeniti digitalnim sadržajem. U Velikoj Britaniji djeca do navršene desete godine imaju pristup, u prosjeku, pet različitih ekrana u porodičnom okruženju (Sigman 2012). U tom smislu, ekranizacija se može posmatrati kao faktor koji, iako ponekad koristan za učenje i stimulisanje razvojnih sposobnosti, u određenim uslovima predstavlja razvojni rizik. Logopedska i defektološka intervencija u ovom kontekstu postaje sve značajnija, jer je cilj omogućiti djeci da se razvijaju uravnoteženo i da digitalne tehnologije postanu sredstvo, a ne prepreka razvoju.

FENOMEN EKRANIZACIJE U SVJETLU RAZVOJNIH I DRUGIH TEORIJA

Izloženost ekranima može uskladiti, ali i poremetiti prirodni tok razvoja, odnosno razvoj pojedinih faza koje opisuju različite razvojne teorije. Iz tog razloga, kroz ovaj rad ukazujemo na relevantnost povezivanja ekranizacije i razvojnih teorija. Posebna pažnja usmjerena je na faze razvoja prema Pijažeu i Eriksonu, a koje obuhvataju rano djetinjstvo i predškolski period. Takođe, ukazuje se i na poveznicu sa Brunerovom teorijom socijalnog učenja kao i Bronfenbrennerovom teorijom ekoloških sistema u kontekstu ekranizacije.

Pijažeova kognitivna teorija razvoja zasniva se na ideji da se intelektualni razvoj odvija kroz četiri uzastopne faze – senzomotornu, predoperacionalnu, konkretno-operacionalnu i formalno-operacionalnu. U svakoj fazi dijete aktivno gradi znanje putem iskustva i interakcije sa okolinom, pri čemu se njegovo mišljenje postepeno mijenja. Svaka faza razvoja rezultat je kognitivne zrelosti djeteta.

Senzomotorni stadijum funkcioniše putem čulno motornih radnji. U ovom stadijumu dijete koristi koordinisane senzorne i motoričke radnje kao osnovna saznanja oruđa (Matejić-Đuričić 2010). Dijete uči kroz manipulaciju predmetima i senzorno iskustvo, a prekomjerna izloženost ekranima može da ograniči realnu

manipulaciju i aktivno otkrivanje svijeta oko sebe. Umjesto aktivne interakcije sa okruženjem, prekomjerno izlaganje ekranima može dijete svesti na pasivnog primaoca vizuelnih i zvučnih stimulusa. Sa internalizacijom senzomotornih šema nastaju počeci simboličke funkcije a to označava prelaz na preoperacionalni stadijum. U preoperacionom stadijumu (od druge do sedme godine) prisutna je mentalna predstava kod djece, što je ključno za simboličku igru i stvaralaštvo. Na osnovu toga Duran (2003) ističe da je simbolička igra za Pijažea oblik reprezentacije stvarnosti i manifestacija simboličke funkcije. Izloženost ekranima smanjuje prilike za slobodnu simboličku igru, koja je ključna za kognitivni, socio-emocionalni i jezički razvoj, te smanjuje maštu i kreativnost.

Ekranizacija se može posmatrati i u kontekstu Eriksonove teorije psihosocijalnog razvoja. Ova teorija „govori o stupnjevitom napredovanju pojedinca u procesu razrešenja određenih konflikata koji su imanentni razvoju“ (Matejić-Đuričić 2010: 103). Svaka faza predstavlja sukob između dvije suprotstavljene tendencije, a način na koji se kriza riješi utiče na formiranje ličnosti. Ekranizacija može biti fenomen koji se posmatra kao faktor koji mijenja način na koji dijete prolazi kroz ključne razvojne krize. Prve tri razvojne krize Eriksona, odnose se upravo na period do polaska u školu.

Približno oko prve godine života i tokom iste, prema Eriksonovoj teoriji, formira se osnovno povjerenje u svijet (nasuprot nepovjerenju). Ukoliko dječije osnovne potrebe za njegom, sigurnošću i povjerenjem nisu zadovoljene, ono može postati anksiozno i razviti osjećaj nepovjerenja prema ljudima u svom okruženju (Maree 2021). Prekomjerno ili prerano izlaganje ekranu u ovom periodu može ograničiti neposredne socijalne i emocionalne razmjene, jer dijete sve više doživljava vještačke vizuelne i zvučne stimuluse, a ne interakciju kakvu obezbjeđuje ljudski odnos. Na taj način, ekranizacija u najranijem periodu može narušiti osjećaj sigurnosti koji je osnova za kasnije psihosocijalne odnose i stabilan emocionalni razvoj. Približno od druge do četvrtre godine javlja se razvojni konflikt između potrebe djeteta da iskaže novostečenu autonomiju (samostalnost) i stida odnosno sumnje u vlastite sposobnosti (Matejić-Đuričić 2010). U ovom periodu dijete nastoji da postane samostalnije, uči da kontroliše svoje tijelo, donosi jednostavne odluke i isprobava svoje sposobnosti. Ako mu se omogući da samostalno istražuje, dijete razvija osjećaj kompetentnosti i volje. Prekomjerno izlaganje djeteta ekranu u ovom periodu može ograničiti prilike za aktivno istraživanje i samostalno učenje. To implicira i razvoj zavisnosti i nesigurnosti u sopstvene sposobnosti, jer djetetu nedostaje direktno iskustvo koje je zamijenjeno sadržajem na ekranima.

Na uzrastu od četvrte do pete godine dijete treba imati priliku da istražuje, postavlja ciljeve i samostalno obavlja zadatke primjerene uzrastu. Kroz takve aktivnosti ono razvija osjećaj inicijative i kompetentnosti. Ako mu se te mogućnosti uskrate ili ako se njegovi pokušaji obeshrabruju, dijete može osjećati krivicu zbog sopstvene aktivnosti ili želje za samostalnošću (Maree 2021). Upotreba ekrana kroz pretežno pasivne aktivnosti u kojima dijete samo prima informacije bez mogućnosti samostalnog istraživanja i donošenja odluka utiče na razvoj osjećaja inicijative i kompetentnosti.

Ekranizacija može imati svoje ishodište i u Bandurinoj teoriji socijalnog učenja, koja objašnjava kako socijalna interakcija i okruženje oblikuju ponašanje pojedinca. Prema ovoj teoriji individualno funkcionisanje se najbolje razumije kroz retrospektivu interakcija, ponašanja i uslova u kojima se nalazi dijete (Bandura 1977). U tom kontekstu model roditeljskog ponašanja internalizuje vrijednosti vezane za korišćenje ekrana i kod djece.

Bronfenbrennerova teorija ekoloških sistema ima značajne implikacije za razumijevanje različitih razvojnih konteksta (Crawford 2020; Evans 2024), pa tako i kada se govori o uticaju digitalnog okruženja kao novog mikro/makro sistema na razvoj djeteta. Prema Bronfenbrenneru, razvoj djeteta oblikuje više nivoa okoline, od neposrednog okruženja kao što je porodica, do širih društvenih i kulturnih uticaja. Digitalno okruženje, uključujući televiziju, tablete i računare, postaje dio svakog od nivoa: kod kuće ili u vrtiću (mikrosistem), dok kulturne norme i zakoni o korišćenju tehnologije (makrosistem) oblikuju način na koji dijete koristi ekrane. Na taj način ekranizacija direktno i indirektno utiče na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj kao sastavni dio savremenog razvojnog okruženja. Sve navedene teorije mogu da budu teorijska polazišta budućih istraživanja koja se bave fenomenom ekranizacije.

METODOLOGIJA

Cilj ovog rada je analizirati ekranizaciju u okviru dječijeg razvoja i savremenog konteksta kroz teorijski i istraživački pristup. Teorijski pristup odgovara prethodno definisanim naslovima, dok pregled literature odgovara istraživačkom pristupu i ima za cilj da pruži informacije o uticaju ekranizacije na razvojne potencijale djece, a na osnovu postojećih empirijskih dokaza. Uvid u dostupnu literaturu izvršen je pretraživanjem elektronskih baza podataka, uključujući: MEDLINE/PubMed, Scopus, Web of Science, ERIHplus, PsycINFO, Dimensions, DOAJ i CEEOL. Korišćeni su i izvori dostupni u štampanoj formi (udžbenici, zbornici, časopisi). U ovom

istraživanju urađen je pregled literature koja istražuje uticaj ekrana na djecu publikovane u periodu od 2005. do 2025. godine. Pretraga je vršena korištenjem sljedećih termina: „screen time“, „use of screen“, „vrijeme pred ekranima“ i „ekranizacija“ kako bismo identifikovali relevantne studije. Kriterijumi za uključenje studija bili su: a) studije koje su ispitivale uticaj ekrana na djecu; b) studije koje obuhvataju period od rođenja do predškolskog uzrasta budući da je adekvatna upotreba ekrana u ovom uzrastu od posebnog značaja, za razliku od kasnijih perioda kada su pojedine funkcije već stabilizovane; c) studije objavljene u zadnje dvije decenije; d) dostupne u elektronskom ili štampanom obliku; e) objavljene na engleskom ili srpskom jeziku; f) studije koje predstavljaju originalne istraživačke radove. Kriterijumi za isključivanje bili su: studije koje nisu direktno povezane sa ekranizacijom, studije slučaja i sistematski pregledi te duplikati identifikovani u više baza.

Jedan koautor (J. M.) pregledao je sve naslove i sažetke identifikovanih studija. S obzirom na široke kriterijume pretrage, mnoge studije su isključene već nakon čitanja naslova jer nisu odgovarale kriterijumima za uključivanje, dok su neke bile prisutne u različitim bazama. Nakon inicijalne selekcije autor je detaljno pregledao sve sažetke preostalih studija, a drugi autor (S. Č.) nezavisno je provjerio odabrane sažetke kako bi se osigurala validnost selekcije. Kada je postojala nedoumica u vezi sa uključanjem studije, odluka je donijeta zajedničkom diskusijom svih autora. U konačnici, u analizu je ušao uzorak od 30 istraživačkih studija.

PREGLED RELEVANTNIH ISTRAŽIVANJA

Rezultati eksperimentalne studije, čiji uzorak su činila djeca uzrasta od dvije do tri godine, pokazali su da vrsta sadržaja koji djeca gledaju utiče na njihovu samokontrolu ponašanja (Huber et al. 2018). Naime, djeca koja su gledala obrazovne sadržaje imala su bolju samokontrolu, za razliku od onih koja su gledala sadržaje zabavnog karaktera. Slični rezultati dobijeni su i u studiji sprovedenoj na našem području u oblasti komunikacije (Madžar-Čančar i sar. 2025). Uzorak je obuhvatio 200 djece predškolskog uzrasta, od 48, 54 i 60 mjeseci starosti. Djeca koja su gledala edukativne sadržaje imala su bolja postignuća u razvojnom domenu komunikacije u odnosu na djecu koja su gledala zabavne sadržaje, što ukazuje na važnost vrste digitalnog sadržaja kojem su djeca izložena. Longitudinalna studija sprovedena u Kanadi pokazuje da je izloženost ekranima u predškolskom uzrastu povezana sa mentalnim i fizičkim zdravstvenim rizicima u adolescenciji (Pagani et al. 2019). To se posebno odnosi na viši novo emocionalnog stresa, depresivne simptome, nezdrave prehrambene navike

i nasilno ponašanje. Druge studije takođe potvrđuju da je vrijeme ispred ekrana (više od jednog sata dnevno) pozitivno povezano sa nezdravim navikama koje se odnose na zdravlje (Hu et al. 2019). Na uzorku djece od 18 do 36 mjeseci rezultati još jedne studije pokazuju da djeca koja su izložena ekranima pokazuju somatske tegobe, probleme sa pažnjom, emocionalne probleme i agresivno ponašanje (Lin et al. 2020).

Upotreba ekrana od strane roditelja takođe negativno utiče na usvajanje vokabulara kod djece mlađe predškolske dobi (Reed et al. 2017). Isti rezultati o međusobnoj povezanosti roditeljske izloženosti ekranima i slabijeg jezičkog razvoja kod djece, dobijeni su i na uzorku predškolaca (Radesky et al. 2015). Vrijeme koje roditelji provode ispred ekrana pokazalo se kao dosljedan prediktor vremena koje djece provodi ispred ekrana (Lauricella et al. 2015; Bernard et al. 2017; Jago et al. 2014; Operto 2023), odnosno djeca usvajaju model ponašanja uočen kod roditelja.

Ispitivanjem veze između jezičkog razvoja i rane izloženosti ekranima, na uzrastu od 25 mjeseci, pokazalo se da je prekomjerna izloženost ekranima na ovom uzrastu negativno povezana sa jezičkim razvojem djece (Sundqvist et al. 2021). Dakle, što su djeca više gledala ekrane njihov jezički razvoj je bio slabiji. Na uzorku djece od rođenja do četvrte godine, rezultati pokazuju da je izloženost televiziji povezana sa odloženim razvojem jezika kod djece (Christakis 2009). Niže jezičke rezultate kod predškolaca koji koriste ekrane tokom obroka, potvrđuju i rezultati druge studije (Martinot et al. 2021). Slični rezultati dobijeni su u studiji koja je imala za cilj da ispita povezanost između dužine gledanja ekrana i razvoja jezika kod djece do tri godine (Perdana et al. 2017). Naime, rezultati ove studije pokazali su da djeca koja gledaju TV više od četiri sata dnevno imaju četiri puta veći rizik od pojave kašnjenja u njihovom jezičkom razvoju. Pored toga, oni koji gledaju TV programe na više različitih jezika imaju 14,7 puta veći rizik za pojavu kašnjenja u jezičkom razvoju. Kanadska studija (Kerai et al. 2022) potvrđuje statistički značajnu razliku između kognitivno-jezičkog i socijalnog razvoja djece i upotrebe ekrana više od jednog sata dnevno. Rezultati korejske studije, koja je sprovedena na uzorku od 1778 dvogodišnjaka, pokazali su da se kašnjenje u razvoju jezika povećava proporcionalno sa količinom vremena izloženosti ekranima (Byeon & Hong 2015). Španska studija na uzorku od 119 djece, pokazuje da izloženost ekranima više od dva sata dnevno daje povećan rizik za niske komunikacijske rezultate. Takođe, medijski sadržaji usmjereni na djecu bili su povezani sa niskim jezičkim rezultatima, dok medijski sadržaji usmjereni na odrasle, a koje su djeca gledala, nisu bili povezani sa rezultatima na testu za procjenu jezičkih sposobnosti (Duch et al. 2013). Rezultati navedene studije potvrđuju štetan uticaj ekrana na razvoj jezika kod djece, i to

posebno kada se radi o sadržajima usmjerenim na dijete, a koji su pretežno zabavnog a ne edukativnog karaktera.

Istraživanja o ekranizaciji u BiH su prilično oskudna. Rezultati jedne studije rađene na uzorku od 200 djece uzrasta od 48 do 60 mjeseci, pokazali su da djeca prvi put bivaju izložena ekranima već na uzrastu od sedam do 12 mjeseci (Madžar-Čančar i sar. 2024). Izloženost ekranima na dnevnom nivou kod većine ispitanika prevazilazi vrijeme preporučeno od strane WHO. Autori su naveli da bi pažnju trebalo usmjeriti ka daljem identifikovanju faktora koji dovode do prekomjernog korišćenja ekrana i formulisanju jasnih smjernica namijenjenih roditeljima o vremenu, sadržajima, tehnologiji i zajedničkim aktivnostima vezanim za screen time djece ranog uzrasta u različitim kulturalnim sredinama.

Određene sociodemografske varijable roditelja takođe su dovodene u vezu sa fenomenom ekranizacije (Bernard et al. 2017; Levine 2019). Niže obrazovanje roditelja u korelaciji je sa većom dužinom vremena koje dijete provodi ispred ekrana (Bernard et al. 2017). Takođe, niži obrazovni nivo roditelja predviđao je veću upotrebu mobilnog telefona od strane djeteta, i to bez prisustva i kontrole roditelja (Levine 2019). S druge strane, roditelji višeg obrazovnog nivoa bili su skloniji da koriste mobilni telefon zajedno sa svojim djetetom, što je predviđalo manju dis-regulaciju ponašanja kod njihove djece.

Eksperimentalno istraživanje na uzorku od 40 djece, pokazalo je da kontrolna grupa, za razliku od eksperimentalne koja je koristila ekrane osjetljive na dodir, ostvaruje veće rezultate na testovima fine motorike (Lin et al. 2017). Slična studija sprovedena je u Africi (Egipat) na uzorku od 50 djece koja često koriste ekrane osjetljive na dodir i 50 djece koja ih nikad nisu koristila (Mohamed 2023). U rezultatima ove studije utvrđeno je da djeca koja nikada nisu koristila ekrane osjetljive na dodir imaju bolje razvijene fine motoričke vještine. Kineska studija istraživala je odnos između vremena provedenog ispred ekrana i grube motorike (Yuan 2024). Rezultati studije su pokazali da postoji korelacija između vremena provedenog ispred ekrana i razvoja grube motorike kod djece uzrasta od 3 do 6 godina. Višestruka regresiona analiza pokazala je da je vrijeme provedeno ispred ekrana prediktor grubih motoričkih pokreta kod djece, sa stopom objašnjenja od 21,4%. Istraživanje sprovedeno u Maleziji na uzorku od 109 djece, uzrasta od 6 do 36 mjeseci, imalo je za cilj ispitati povezanost između vremena provedenog ispred ekrana i različitih razvojnih domena kod djece (komunikacija, gruba motorika, fina motorika, socijalni razvoj). Rezultati su pokazali pozitivnu korelaciju između uzrasta kada su djeca prvi put bila izložena ekranima i razvojnih vještina, s jedne strane, dok je s druge strane,

utvrđena negativna korelacija između dužine izloženosti ekranima na dnevnom nivou i razvojnih vještina djece (Zain et al. 2023).

Analiza relevantne literature ukazuje da postoje i istraživanja koja govore o pozitivnom uticaju ekranizacije, ali je takvih uticaja mnogo manje. Djeca uzrasta od 24 do 42 mjeseca, koja su koristila ekrane ograničeno vrijeme i u društvu roditelja, imala su bolje motoričke vještine od djece koja to nisu činila nikako (Souto 2020). Singh i sar. (Singh et al. 2021) ističu da karakteristike ekrana i sadržaja mogu ostvariti različit uticaj na jezički razvoj djece. Naime, mediji koji su pažljivo dizajnirani i imaju sporiji tempo mogu imati određene benefite za djecu predškolskog uzrasta u oblasti učenja jezika (Pappas 2020; Roseberry et al. 2014; Linebarger & Walker 2005). Ovakvi rezultati djelimično su potvrđeni i u longitudinalnoj studiji Dutch i sar. (Duch et al. 2013). Slično tome, Nathanson i sar. (Nathanson et al. 2014) navode da ekrani mogu imati pozitivan efekat na kognitivni razvoj u domenu pažnje, pamćenja, kognitivne fleksibilnosti i kontrole impulsa ako se koriste uz postavljanje ograničenja od strane roditelja, ali ne i potpunu zabranu korišćenja ekrana. Dalje, ističe se da kvalitet sadržaja može imati snažniji uticaj na jezički razvoj djece nego samo vrijeme provedeno pred ekranom (Beatty & Egan 2018).

INTEGRACIJA TEORIJSKIH I EMPIRIJSKIH SPOZNAJA

Na osnovu analize relevantnih empirijskih rezultata i teorijskih okvira kao završni dio rada nudimo sintezu koja povezuje teorijski i praktični domen. Naime, Bandurina teorija socijalnog učenja jasno se ogleda u studijama koje pokazuju da djeca oponašaju obrasce korišćenja ekrana prisutne kod roditelja. Empirijski nalazi dosljedno pokazuju da vrijeme provedeno pred ekranima kod roditelja predviđa dužinu i način korišćenja ekrana kod djece (Lauricella et al. 2015; Bernard et al. 2017; Jago et al. 2014; Operto 2023). Ovaj odnos potvrđuje Bandurinu tezu o modelovanju i učenju kroz posmatranje drugih djetetu značajnih osoba.

Integracija razvojnih teorija i savremenih empirijskih nalaza ukazuju na složenost i kontradiktornost koju ekranizacija može imati na rani razvoj djece. Pijaževa teorija kognitivnog razvoja naglašava važnost aktivne manipulacije, simboličke igre i stvaralaštva u senzomotornom i preoperacionalnom stadijumu. Empirijski nalazi ne potkrepljuju ovaj teorijski okvir, jer brojne studije pokazuju da prekomjerna izloženost ekranima smanjuje prilike za spontanu igru i istraživanje a posebno jezičko-kognitivnu stimulaciju (npr. Sundqvist et al. 2021; Martinot et al. 2021; Perdana et al. 2017; Byeon & Hong 2015; Kerai et al. 2022).

Prve tri razvojne krize o kojima govori Erikson, a odnose se na povjerenje, autonomiju i inicijativu, zahtijevaju neposredne socijalne odnose i podsticaje. Empirijska istraživanja potvrđuju da pretjerano korišćenje ekrana, i kod djece i kod roditelja, zapravo smanjuje kvalitet njihovih interakcija, što utiče na regulaciju emocija, inicijativu, volju i kontrolu fizičke aktivnosti (npr. Lin et al. 2020, Pagani et al. 2019).

Bronfenbrennerova teorija ekoloških sistema nudi širok okvir za analizu, integrišući mikro i makrosistemske uticaje savremenog digitalnog okruženja. Studije sprovedene u različitim kulturama (Kanada, Kina, Koreja, Malezija, Španija, BiH) ukazuju da se efekti ekranizacije manifestuju na svim nivoima ekološkog sistema: od neposredne interakcije u porodici do društvenih normi i obrazovnih politika.

ZAKLJUČAK I PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE

Na osnovu teorijskih i istraživačkih uvida moguće je izvesti nekoliko značajnih zaključaka povezanih sa fenomenom ekranizacije i razvojnim ishodima kod djece. Poznavanje načina na koji djeca uče i razvijaju se zapravo je najbolji način stvaranja podsticajnog okruženja i adekvatnog cjelovitog razvoja.

Teorije razvoja sagledane su kroz kritičku perspektivu u kontekstu fenomena ekranizacije, s ciljem preispitivanja njihove primjenjivosti u savremenom okruženju. Kroz kritičku analizu teorija razvoja u odnosu na fenomen ekranizacije nastojali smo sagledati u kojoj mjeri savremeni kontekst ekranizacije može narušiti prirodne tokove razvoja djece opisane u klasičnim razvojnim modelima. Neophodno je naglasiti da nije sporan savremeni način života koji podrazumijeva korišćenje ekrana, ali je itekako sporna vremenska izloženost djece ekranima. Pregled relevantnih istraživanja ukazuje da pretjerana izloženost ekranima kod djece ranog uzrasta negativno utiče na više različitih aspekata razvoja. Primjetne su slabije fine i grube motoričke vještine, slabija samokontrola ponašanja, različite somatske tegobe kao i zdravstvene navike kod djece. Takođe, izloženost ekranima povezana je sa odloženim ili nižim govorno-jezičkim sposobnostima. Dokazi relevantnih empirijskih studija dodatno ukazuju na značaj tretmana logopeda, specijalnih edukatora i rehabilitatora i drugih važnih stručnih saradnika u oblasti vaspitanja i obrazovanja djece.

Nalazi studija pokazuju da djeca modeliraju svoje neposredno okruženje, posmatrajući modele oko sebe. To implicira da roditeljska izloženost ekranima indirektno može uticati na razvojne ishode djece te da je neophodno ukazati roditeljima na mehanizam identifikacije u ranom djetinjstvu. Pažnju bi trebalo usmjeriti ka daljem identifikovanju faktora ili uzroka koji dovode do prekomjernog korišćenja ekrana,

što je zapravo i osnovni nedostatak opisanih studija. Neophodne su i jasne smjernice namijenjene roditeljima o vremenu, sadržajima, tehnologiji i zajedničkim aktivnostima vezanim za screen time djece ranog uzrasta.

LITERATURA:

1. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina (2025), *Use of information and communication technologies in Bosnia and Herzegovina*, Sarajevo; https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2025/IKT_00_2024_TB_1_BS.pdf
2. Alarming Average Screen Time Statistics, Exploding Topics (2025), dostupno na: https://explodingtopics.com/blog/screen-time-stats?utm_source=chatgpt.com
3. Bandura, Albert (1977), *Social learning theory*, Prentice-Hall
4. Barber, Sally E., Brian Kelly, Paul J. Collings, Liana Nagy, Tracey Bywater, John Wright (2017), "Prevalence, trajectories, and determinants of television viewing time in an ethnically diverse sample of youngchildren from the UK", *The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(1), Article 88.
5. Beatty, Chloe, Suzanne Egan (2018), "Screen-Time and Vocabulary Development: Evidence from the Growing Up in Ireland Study", *ChildLinks - Children and the Digital Environment*, 3, 18–22.
6. Bernard, Jonathan Y., Natarajan Padmapriya, Bozhi Chen, Shirong Cai, Kok Hian Tan, Fabian Yap, Lynette Shek, Yap-Seng Chong, Peter D. Gluckman, Keith M. Godfrey, Michael S. Kramer, Seang Mei Saw, Falk Müller-Riemenschneider (2017), "Predictors of screen viewing time in young Singaporean children: the GUSTO cohort", *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(1), 112.
7. Byeon, Haewon, Saemi Hong (2015), "Relationship between television viewing and language delay in toddlers: Evidence from a Korea national cross-sectional survey", *PLoS One*, 10(3), e0120663.
8. Choi, Eun J., Gabrielle King, Emma Duerden (2023), "Screen Time in Children and Youth during the Pandemic: A Systematic Review and Meta-Analysis", *Global pediatrics*, 6(6), 100080.
9. Christakis, Dimitri, Jill Gilkerson, Jeffrey A. Richards, Frederick J. Zimmerman, Michelle M. Garrison, Dongxin Xu, Sharmistha Gray, Umit Yapanel

- (2009), "Audible television and decreased adult words, infant vocalizations, and conversational turns: a population-based study", *Arch Pediatr Adolesc Med.*, 163(6), 554-558.
10. Crawford, Marcus (2020), "Ecological systems theory: Exploring the development of the theoretical framework as conceived by Bronfenbrenner", *Journal of Public Health Issues and Practices*, 4(2), 170.
 11. Duch, Helena, Elisa Fisher, Ipek Ensari, Marta Font, Alison Harrington, Caroline Taromino, Jonathan Yip, Carmen Rodriguez (2013), "Association of screen time use and language development in Hispanic toddlers: A cross-sectional and longitudinal study", *Clinical Pediatrics*, 52(9), 857-865.
 12. Duran, Mirjana (2003), *Dijete i igra*, Naklada Slap, Zagreb
 13. Evans, Olivia (2024), "Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory", *Simply Psychology*, 1-17. <https://www.simplypsychology.org/bronfenbrenner.html>
 14. Fitzpatrick, Caroline, Marie Binet, Emma Cristini, Máira Lopes Almeida, Mathieu Bégin, Bitencourt Giana Frizzo (2023), "Reducing harm and promoting positive media use strategies: new perspectives in understanding the impact of preschooler media use on health and development", *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 36, article 19.
 15. Hadders-Algra, Mijna (2019), "Interactive media use and early childhood development", *Jornal de Pediatria*, 96(3), 273-275.
 16. Hill, David, Nusheen Ameenuddin, Yolanda Reid Chassiakos, Corrin Cross, Jeffrey Hutchinson, Wendy Swanson (2016), "Media and young minds", *Pediatrics*, 138 (5), e20162591.
 17. Hu, Jiajin, Ning Ding, Liu Yang, Yanan Ma, Ming Gao, Deliang Wen (2019), "Association between television viewing and early childhood overweight and obesity: A pair-matched case-control study in China", *BMC Pediatrics*, 19, article 184.
 18. Huber, Brittany, Megan Yeates Denny Meyer, Lorraine Fleckhammer, Jordy Kaufman (2018), "The effects of screen media content on young children's executive functioning", *Journal of Experimental Child Psychology*, 170, 72-85.
 19. Jago, Russell, Janice L. Thompson, Simon J. Sebire, Lesley Wood, Laura Pool, Jesmond Zahra, Deborah Lawlor (2014), "Cross-sectional associations between the screen-time of parents and young children: differences by parent and child gender and day of the week", *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11, article 54.

20. Kerai, Salima, Alisa Almas, Martin Guhn, Barry Forer, Eva Oberle (2022), "Screen time and developmental health: results from an early childhood study in Canada", *BMC Public Health*, 22, article 310.
21. Lauricella, Alexis, Ellen Wartella, Victoria Rideout (2015), "Young children's screen time: The complex role of parent and child factors", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11–17.
22. Levine, Laura E., Bradley M. Waite, Laura L. Bowman, Kyla Kachinsky (2019), "Mobile media use by infants and toddlers", *Computers in Human Behavior*, 94(5), 92-99.
23. Lin, Han Pin, Kuan Lin Chen, Willy Chou, Kuo Yuan, Shih Yen, Yu Chen, Julie Chow (2020), "Prolonged touch screen device usage is associated with emotional and behavioral problems, but not language delay, in toddlers", *Infant Behavior & Development*, 58, 101424.
24. Lin, Ling Yi, Rong Cherng, Yung Jung Chen (2017), "Effect of touch screen tablet use on fine motor development of young children", *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 37(5), 457–467.
25. Linebarger, Deborah, L., Dale Walker (2005), "Infants' and toddlers' television viewing and language outcomes", *American Behavioral Scientist*, 48(5), 624–645.
26. Livingstone, Sonia (2017), "iGen: why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy and completely unprepared for adulthood", *Journal of Children and Media*, 12(1), 118–123.
27. Livingstone, Sonia, Alicia Blum-Ross (2018), "The Trouble with "Screen Time": A Family Perspective on Children's Media Use in the Digital Age", In: Giovanna Mascheroni, Cristina Ponte, Ana Jorge (eds.), *The Challenges for Families in the Digital Age*, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Gothenburg, 179–189.
28. Madžar-Čančar, Ana, Slađana Čalasan, Bojana Vuković, Jelena Mićević, Sanja Živanović (2025), "Uticaj vrste digitalnog sadržaja na komunikaciju djece predškolskog uzrasta", *Zbornik apstrakata sa međunarodne konferencije Multidisciplinarni pristupi u edukaciji i rehabilitaciji*, Sarajevo
29. Madžar-Čančar, Ana, Slađana Čalasan, Bojana Vuković, Sanja Živanović, Bojana Mastilo, Andrijana Bakoč, Ivana Zečević (2024), "Screen time in preschool-aged children", *Multidisciplinary approaches in education and rehabilitation*, 6(7), 57-65.

30. Maree, Jacobus (2021), "The psychosocial development theory of Erik Erikson: critical overview", *Early Child Development and Care*, 191(3), 1107-1121.
31. Martinot, Pauline, Jonathan Y. Bernard, Hugo Peyre, Maria de Agostini, Anne Forhan, Marie Aline Charles, Barbara Heude (2021), "Exposure to screens and children's language development in the eden mother-child cohort", *Scientific Reports*, 11(1), 11863.
32. Матејић Ђуричић, Зорица (2010), *Увод у развојну психологију*, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд
33. Massaroni, Valentina, Valentina delle Donne, Camillo Marra, Valentina Arcangeli, Daniela Chieffo (2023), "The Relationship between Language and Technology: How Screen Time Affects Language Development in Early Life: A Systematic Review", *Brain Sciences*, 14(1), 27.
34. Mikanović, Brane (2017), *Osnove pedagogije*, Filozofski fakultet, Banja Luka
35. Mohamed, Nehad M., Hebatallah M. Kamal, Rami M. Gharib (2023), "Effect of touch screen devices use on fine motor skills of preschool children", *The Egyptian Journal of Hospital Medicine*, 91(1), 4387-4392.
36. Muppalla, Sudheer K., Sravya Vuppalapati, Apeksha R. Pulliahgaru, Himabindu Sreenivasulu (2023), "Effects of excessive screen time on child development: an updated review and strategies for management", *Cureus*, 15(6), e40608.
37. Nagata, Jason, Hoda Magid, Kelley Gabriel (2020), "Screen time for children and adolescents during the coronavirus disease 2019 pandemic", *Obesity*, 28(9), 1582-1583.
38. Nathanson Amy, Aladé Fashina, Sharp Molly, Rasmussen Eric, Christy Katheryn (2014), "The relation between television exposure and executive function among preschoolers", *Developmental Psychology*, 50(5), 1497-1497.
39. Operto, Francesca F., Andrea Viggiano, Antonio Perfetto, Gabriella Citro, Miriam Olivieri, Valeria Simone, Alice Bonuccelli, Alessandro Orsini, Salvatore Aiello, Giangennaro Coppola, Grazia Pastorino (2023), "Digital devices use and fine motor skills in children between 3-6 years", *Children*, 10(6), 960.
40. Pagani, Linda S., Marie Harbec, Tracie A. Barnett (2019), "Prospective associations between television in the preschool bedroom and later bio-psycho-social risks", *Pediatric Research*, 85(7), 967-973.

41. Pappas, Stephanie (2020), "What do we really know about kids and screens?", *Monitor on Psychology*, 51(3), 42.
42. Perdana, Silva, Bernie Medise, Erni Purwaningsih (2017), "Duration of watching TV and child language development in young children", *Pediatr Indonesiana*, 57(2), 99–103.
43. Priftis, Nikos, Demosthenes Panagiotakos (2023), "Screen Time and Its Health Consequences in Children and Adolescents", *Children*, 10(10), 1665.
44. Qi, Jingbo, Yujie Yan, Hui Yin (2023), "Screen time among school-aged children of aged 6-14: a systematic review", *Global Health Res Policy*, 8(1), article 12
45. Radesky, Jenny, Alison L. Miller, Katherine L. Rosenblum, Danielle Appugliese, Niko Kaciroti, Julie C. Lumeng (2015a), "Maternal mobile device use during a structured parent-child interaction task", *Academic Pediatrics*, 15(2), 238–244.
46. Reed, Jessa, Kathy Hirsh-Pasek, Roberta M. Golinkoff (2017), "Learning on hold: Cell phones sidetrack parent-child interactions", *Developmental Psychology*, 53, 1428–1436.
47. Roseberry, Sarah, Kathy Hirsh-Pasek, Roberta M. Golinkoff (2014), "Skype me! Socially contingent interactions help toddlers learn language", *Child Development*, 85(3), 956–970.
48. Sigman, Aric (2012), "Time for a view on screen time", *Archives of Disease in Childhood*, 97(11), 935-942.
49. Singh, Susheel J., Fatin Mohd Azman, Shobha Sharma (2021), "Malaysian parents' perception of how screen time affects their children's language", *Journal of Children and Media*, 15(4), 588-596.
50. Souto, Pablo H. S., Juliana N. Santos, Hércules R. Leite, Mijna Hadders-Algra, Sabrina C. Guedes, Juliana N. P. Nobre, Lívia R. Santos, Rosane L. S. Morais (2020), "Tablet Use in Young Children is Associated with Advanced Fine Motor Skills", *Journal of Motor Behavior*, 52(2), 196-203.
51. Stankov, Ljiljana, Mira Jovanović (2018), "Uloga vaspitača u posticanju kreativnosti dece predškolskog uzrasta", u: Stolić, Danica (ur.), *Zbornik radova sa međunarodnim učešćem „Vaspitač u 21. veku“*, Visoka škola za vaspitače strukovnih studija, Aleksinac, 316-321.
52. Sundqvist, Annette, Felix S. Koch, Ulrika Birberg Thornberg, Rachel Barr, Mikael Heimann (2021), "Growing Up in a Digital World – Digital Media and the Association with the Child's Language Development at Two Years of

- Age", *Front Psychol*, 18(12), 569920.
53. Vuković, Bojana, Sanja Živanović, Bojana Mastilo, Ivana Zečević (2023), "Screen time in children and adolescents during the COVID-19 pandemic", *Biomedicinska istraživanja*, 14(1), 1-12.
 54. World Health Organization (2019), *Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age*, World Health Organization; <https://www.who.int/publications/i/item/9789241550536>
 55. Yuan, Rui (2024), "The relationship between screen time and gross motor movement development in children aged 3–6 years old left behind", *Journal of Physical Education and Sports Management*, 11(2), 1–10.
 56. Zain, Nur A. M., Erna F. M. Poot, Ahmad Z. Che Daud, Nur A. Azman, Aini F. Zainudin (2023), "Correlation between screen time age exposure and screen time duration with developmental skills among children aged 6–36 months: A cross-sectional study", *Journal of Health and Translational Medicine (JUMMEC)*, 26 (Special Issue 2), 93–100.
 57. Živanović, Sanja, Ranka Perućica, Bojana Vuković, Slađana Čalasan (2024), "Uloga roditelja i njihove procjene podsticanja aspekata razvoja djece ranog uzrasta", *Društvene i humanističke studije*, 26(2), 1083-1100.

THE PHENOMENON OF SCREEN EXPOSURE AND EARLY CHILD DEVELOPMENT: CONTEMPORARY CHALLENGES AND RESEARCH INSIGHTS

Summary:

The modern era is marked by the intensive digitalization of everyday life, which has resulted in earlier and more frequent use of screens among children. Given the potential and very certain impact of digital media on the overall development of a child, the phenomenon of screen exposure has become the subject of a large number of scientific studies, both foreign and domestic. The aim of this paper is to provide readers with an insight into contemporary knowledge about the phenomenon of screen exposure by reviewing and analyzing the available literature. The first part of the paper discusses the social conditioning of upbringing, screen exposure as a multidimensional phenomenon, and screen exposure in the light of developmental and other theories. The analysis of relevant research studies, as the second part of the paper, specifies the outcomes that screen exposure achieves in various areas of child development. Based on these outcomes, pedagogical implications necessary for all experts involved in educational work with children of different ages have been synthesized.

Keywords: screen exposure; digital media; upbringing; social conditioning; child development

Adrese autorica

Authors' address

Sanja Živanović
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
sanja.zivanovic@ues.rs.ba

Slađana Čalasan
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
sladjana.calasan@ues.rs.ba

Bojana Vuković
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
bojana.vukovic@ues.rs.ba

Andrijana Bakoč
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
andrijana.bakoc@ues.rs.ba

Ana Madžar Čančar
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
anam10000@gmail.com

Jelena Mićević
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
micevicjelena988@gmail.com